

VAN HET HOOFDBESTUUR

LEDENCONGRES TE LEIDEN 1952.

Wat ons vereent.

Rede van de Voorzitter, K. Ittmann.

„In het leven van elke gemeenschap, evenals in dat van elk individu, komen tijden voor, waarin het nodig is zich toe te roepen: „Waar gaan wij heen?”

Met deze woorden, Dames en Heren, opende mijn voorganger, Dr. N. van Rijnberk, de toenmalige voorzitter, in 1913 de 64ste Alg. Verg. der Ned. Mij. tot bevordering der Geneeskunst. Hij sprak van een kritisch tijdperk voor onze Maatschappij en voor de geneeskundige stand in het algemeen en ik meen, dat de woorden van van Rijnberk nu, na bijkans 40 jaar, weer geheel op de huidige situatie van toepassing zijn.

Ik stel mij daarom voor, heden enige opmerkingen te maken over het belang van het bestaan en het goed functioneren van de Kon. Ned. Mij. tot bevordering der Geneeskunst, voor de artsen en voor het gehele Nederlandse volk.

Dat ik dit op deze plaats en bij deze gelegenheid wil doen, is niet toevallig, maar berust op mijn overtuiging, dat zowel door vele onzer leden, alsook door vele niet-artsen, dit belang niet of niet voldoende wordt ingezien. Velen zien in de Maatschappij niet veel meer dan een vakvereniging, een vereniging die opkomt voor de belangen der eigen groep zonder meer. Meermalen krijgen we de indruk, dat zowel een aantal leden, als een aantal niet-leden meent, dat in onze Maatschappij te veel het eigenbelang voorop staat en dat we niet in staat zijn, ons te verheffen boven het groepsbelang en dus ook niet de belangen der volksgezondheid objectief en zuiver kunnen zien.

Nu mag het waar zijn, dat we hier niet geheel vrij uit gaan, nu mag het juist zijn, dat door sommigen onder ons het woord volksgezondheid wel eens gebruikt wordt, als men eigenbelang op het oog heeft, toch ben ik er ten volle van overtuigd, dat dit niet de regel is, maar de uitzondering, dat dit, mede dank zij de Kon. Ned. Mij. tot bevordering der Geneeskunst, in het algemeen niet de instelling der artsen van Nederland is. Vergelijkingen met het buitenland van toestanden en verhoudingen op geneeskundig gebied, geven reden om dit vast te stellen.

Gelukkig staat het belang van ons volk en van de volksgezondheid in het middelpunt van de belangstelling onzer Maatschappij en de overtuiging, dat hier voor de artsen van Nederland

een ook voor ons volk belangrijke taak ligt en tevens, dat de uitvoering van deze taak in het verleden sterk gestimuleerd is door onze Maatschappij, geeft mij aanleiding mijn gedachten over dit onderwerp hier vandaag aan U voor te leggen.

Bij de oprichting der Maatschappij in 1849 heeft het belang van ons volk mede op de voorgrond gestaan. Veel wil ik over de historie niet zeggen, omdat dit bij tal van gelegenheden al is geschied, maar voor een juiste behandeling van mijn onderwerp is toch de kennis der geschiedenis onontbeerlijk. Ik moge daarom kort stipuleren, dat bij de oprichting der Maatschappij de volgende oogmerken golden:

1. Herziening van de geneeskundige staatsregeling.
2. Verbetering van de geneeskundige opleiding.
3. Opbeuring van de geneeskundige stand.

Ten aanzien van alle drie desiderata werd in de loop van meer dan een eeuw een aanmerkelijke verbetering bereikt; aan de andere kant zijn zij toch ook alle drie in het huidige tijdsgewricht weer opnieuw actueel. U zult mij moeten toegeven, dat al deze drie oogmerken stuk voor stuk een betekenis hebben, die, uitgaande boven het belang der artsen, ons gehele volk raakt.

Wanneer ik nu de betekenis van de Mij. nader voor U tracht te analyseren, dan meen ik, dat we moeten onderscheiden tussen:

1. Het belang voor de leden.
2. Het belang voor de volksgezondheid in de ruimste zin.
3. Het belang van de practische en wetenschappelijke vorming van de arts.

De betekenis van de Maatschappij voor haar leden ligt in verschillende factoren: Enerzijds heeft men hier de maatschappelijke belangen. In de eerste twintig jaren van onze eeuw is het een belangrijk onderling strijdpunt geweest, of de Mij. zich wel met de maatschappelijke belangen had bezig te houden, of zich in hoofdzaak of uitsluitend tot het bevorderen van goede collegiale verhoudingen en wetenschappelijke vorming had te bepalen.

Voor de oprichters is dit geen vraag geweest; in art. 2 der statuten staat: „bevordering van de maatschappelijke belangen der geneeskundigen”, echter met één belangrijke restrictie: „voor zover deze belangen niet in strijd zijn met het algemeen belang”. Thans is dit voor geen onzer een vraagpunt meer; wij allen weten en aanvaarden, dat de Mij. zich met de behartiging van onze maatschappelijke belangen bezig houdt, zij het nog steeds met genoemd voorbehoud. In de loop der jaren is er echter onder de beoefenaren van ons beroep een zeer belangrijke differentiatie opgetreden. Wel hebben we, in tegenstelling met de toestand van vóór de wet van 1865, allen dezelfde wettelijke bevoegdheid en bezitten we allen de hoedanigheid van arts, maar toenemende differentiëring heeft ons naast de huisartsen en de beoefenaren van tal van soorten specialisten, ook vele en velerlei medische ambtenaren geschonken. Het is allang niet doenlijk gebleken, hun aller maatschappelijke belangen door één en hetzelfde college te doen behartigen.

Verschiedende organen hebben, niet zonder wijvingen, zich hiermede in de jaren tussen de beide wereldoorlogen belast, en na de heroprichting van de Mij. in 1946 is er een figuur ontstaan, waarbij er eerst twee verenigingen voor maatschappelijke belangen, een Landelijke Huisartsen Vereniging en een Landelijke Specialisten Vereniging, werden opgericht, later gecombineerd door een ambtenarenorganisatie: de Landelijke Vereniging van Artsen in Dienstverband. De belangenverenigingen hebben allen binnen het organisatorisch verband onzer Mij. een beperkte mate van autonomie, waarbij voor coördinatie der problemen wordt gezorgd door een stelsel van wederkerige vertegenwoordiging, door uitwisseling van bestuurders onderling en met het Hoofdbestuur, waarbij bovendien aan het Hoofdbestuur het veto-recht is toegekend, indien besluiten strijdig zouden zijn met Statuten en Huishoudelijk Reglement der Mij., met de belangen der Mij. of met het algemeen belang. Hiermede wordt een sluitend systeem opgebouwd, dat thans zijn praktische bruikbaarheid kan bewijzen.

Wanneer ik op de behartiging onzer maatschappelijke belangen wat dieper ben ingegaan, dan is het, omdat er hieromtrent bij velen altijd nog onkunde blijkt te bestaan en omdat begrijpelijkerwijze de belangstelling van vele leden hiernaar uitgaat. Terwijl tal van kwesties, die honorering of rechten der leden betreffen, allereerst tot de competentie der belangenverenigingen behoren, moet de mogelijkheid, dat de Maatschappij de verantwoordelijkheid overneemt, altijd open blijven.

Doordat de behartiging der maatschappelijke belangen in eerste aanleg aan de Landelijke Ver-

enigingen toevalt, heeft het H.B. gelegenheid aan andere aspecten aandacht te wijden.

Allereerst liggen hier de ideële belangen: ik noem het bevorderen van goede werkverhoudingen, goede werkverdeling, goede werkmogelijkheid. Wanneer men zijn arbeid onder gunstige omstandigheden verrichten kan, werkt dit bevorderend op de arbeidsvreugde en dit bevordert weer de kwaliteit van het werk.

In nauw verband hiermede en nauwelijks hiervan te scheiden, staat de praktische uitwerking hiervan, belichaamd in het bevorderen van goede collegiale verhoudingen en zorg voor de naleving der Medische Ethiek.

De bemoeiingen van de Mij. op dit terrein worden voor een deel weerspiegeld in de activiteit van een groot aantal commissies, waarvan ik U noem:

Specialisten Registratie Commissie.

Commissie inzake geneeskundige verklaringen.

Bureau voor Waarneming en Vestiging.

Commissie inzake inrichting Spreekkamer, enz.

Commissie inzake Beroepsgeheim.

De „Commissie ter bestudering van het probleem van de maatschappelijke betekenis van keuringen” en die, „belast met het uitbrengen van rapport omtrent medische aspecten van de herziening der sociale verzekeringswetgeving” hebben zojuist hun belangrijke rapporten aan ons H.B. uitgebracht.

In dit verband moet voorts worden genoemd de grote betekenis, die onze intercollegiale rechtspraak allengs heeft verkregen, niet alleen voor het berechten van geschillen, maar veel meer nog in bemiddelende zin, terwijl haar bovendien een sterk praeventief karakter niet kan worden ontzegd.

De betekenis van deze rechtspraak ligt dan ook niet in de eerste plaats in het berechten van ernstige misgrepen, wat ook door andere instanties kan geschieden, maar in het scheppen en handhaven van de juiste sfeer rondom het werk van de arts. Men zou dwalen indien men meende, dat het handhaven van de medische ethiek in de eerste plaats voor de artsen zelf van betekenis was. De betekenis voor de volksgezondheid van goede intercollegiale verhoudingen en een correct gedrag tegenover het publiek kan men moeilijk onderschatten.

In discussie is, of op dit gebied nog verbeteringen zijn aan te brengen, waaruit alleen al blijkt dat onze rechtspraak een levend element binnen onze gemeenschap vormt, maar vast staat dat, wanneer wij volgend jaar op een halve eeuw van georganiseerde rechtspraak kunnen terugzien, gezegd zal mogen worden, dat de Afdelingsraden en Raad van Beroep onmisbare en uiterst waardevolle elementen in ons Maatschappijbestel vormen.

Dat ook patiënten en in het algemeen niet-

artsen zich bij onze Mij.-rechtspraak kunnen veroezgen bij klachten over, of geschillen met één onzer leden, is niet algemeen bekend, maar niettemin waar en naar onze overtuiging van zeer veel belang om de, ook voor de behandeling zo noodzakelijke, juiste sfeer tussen artsen en niet-artsen te bevorderen of te handhaven.

Het zou intussen verkeerd zijn om geen open oog te hebben voor de belangrijke plaats, die ook aan het afdelingsleven toekomt voor het scheppen van een juist klimaat voor onze beroepsuitoefening. Zowel uit een oogpunt van voortgezette wetenschappelijke vorming, als van het onderhouden van goede collegiale betrekkingen vomen de afdelingen de ruggegraat van onze Mij. Gelukkig de afdeling, waar de leden vergeten dat zij concurrenten zijn, waar zij elkander uitsluitend als collega's zien.

Met het aanvatten van het vraagstuk der Specialisten Registratie Commissie heeft de Mij. getoond, dat ze oog heeft voor de leemten, die er tengevolge van voortgaande differentiatie kunnen ontstaan. Terwijl allen, die de hoedanigheid van arts hebben verkregen, de wettelijke bevoegdheid hebben het beroep in volle omvang uit te oefenen, zal géén arts zo onverantwoordelijk handelen, dit in de praktijk in al zijn consequenties te willen toepassen. Een duidelijke afbakening van werkterrein was hier nodig en dit heeft de Mij. er toe gebracht, om sinds 1931 de regels op te stellen waaraan hij, die zich specialist wilde noemen, moest voldoen. Het feit, dat bijna het gehele ziekenfondswezen, de Rijksverzekeringsbank en tal van andere instanties onze registratie in feite volledig erkennen, is voor de ontwikkeling en het handhaven ervan, van grote betekenis geweest. De Specialisten Registratie Commissie is door zijn wijze van samenstelling nauw verbonden met de wetenschappelijke verenigingen. In de praktijk is het resultaat, dat een sluitend systeem is ontstaan, waarbij in feite specialistenpraktijk ook slechts door ingeschreven specialisten wordt uitgeoefend. Dat onlangs een Staatscommissie ter bestudering van het specialistenvraagstuk is ingesteld, waarin onze Mij. ook vertegenwoordigd is, kan als een logisch gevolg van de ontstane differentiatie binnen het artsenberoep worden opgevat; de Overheid kan hiervoor niet blind zijn. Dat zij dit vraagstuk niet eerder heeft aangepakt, mag worden beschouwd als uiting van waardering voor de wijze, waarop onze Mij. de registratie behartigde, met welke uitspraak ik overigens niet wil beweren, dat ik mij niet bewust ben van de betekenis van het gezegde: „wie werkt, maakt fouten”.

Voorts wil ik hier nog stipuleren, dat in het rapport van de sectie K. van de Staatscommissie tot reorganisatie van het Hoger Onderwijs het vraagstuk van de specialisatie bij de opleiding reeds uitvoerig ter sprake is gekomen.

Dat in de kringen der sociaal-geneeskundigen de wens leeft, om ook tot erkenning van een specialisme Sociale Geneeskunde te komen en dat een gemengde commissie van H.B., Specialisten Registratie Commissie en Alg. Ned. Ver. voor Sociale Geneeskunde hierover rapport aan het H.B. heeft uitgebracht, wil ik hier nog even aanstippen.

Ik heb U hiernede enige facetten geschetst van de betekenis, die de Mij. heeft en ik kon daarbij reeds wijzen op het belang hiervan voor ons gehele volk. Wanneer wij nagaan het niveau waarop onze geneeskundige stand staat ten aanzien van de besproken vraagstukken van beoefenen van specialistenpraktijk en van medische ethiek, dan meen ik, dat ons land hier een toonaangevende plaats inneemt, ook ten aanzien van andere Westerse landen en dan ben ik van oordeel, dat hierin onze Mij. een beslissende rol gespeeld heeft, die verder reikt dan datgene, wat ik mocht toelichten over onze specialistenregistratie en onze onderlinge rechtspraak alleen. Dit alles rechtvaardigt, dat de stem van Nederland in de World Medical Association wordt gehoord en dat de General Assembly volgend jaar hier te lande zal worden gehouden.

Wanneer ik thans enige opmerkingen ga maken over de betekenis van onze Maatschappij voor de volksgezondheid, dan is het duidelijk, dat hier voor ons als deskundigen een groot arbeidsveld open ligt, dat niet met één blik is te overzien en waarmee we zowel centraal als in de periferie dagelijks in nauw contact komen. Het veelomvattende werk in de periferie moet ik geheel buiten beschouwing laten. Centraal gezien, moet hier wel op de voorgrond gesteld worden het nauwe contact, dat ons H.B. heeft met het Departement van Sociale Zaken en Volksgezondheid en ik stel het op prijs, hier onze erkentelijkheid te kunnen uitspreken, dat ZExc. Staatssecretaris Dr. P. Muntendam geen gelegenheid laat voorbijgaan om over belangrijke vraagstukken in overleg te treden. Het verheugt ons zeer, dat hij zijn plaats in de Regering blijft innemen. Ook het contact met de Geneeskundig Hoofdinspecteur Dr. C. Banning en zijn medewerkers is van de meest aangename aard.

Dan wil ik wijzen op de grote betekenis van de Sociaal-Hygiënische Commissie, die in de jaren van 1919—1940 een 80-tal rapporten en prae-adviezen over zeer uiteenlopende onderwerpen aan het H.B. uitbracht, waarvan U de volledige opgave vindt in het gedenkboek, uitgegeven ter gelegenheid van ons 100-jarig bestaan, waarnaar ik belangstellenden, voor zover nodig, moge verwijzen. Na de wederoprichting der Mij. kwam hiervoor aanvankelijk in de plaats het contact met het Bestuur der Alg. Ned. Ver. voor Sociale Geneeskunde, door wederzijdse vertegenwoordiging in H.B. en Bestuur, terwijl spoedig,

nu in samenwerking met deze Vereniging, de Sociaal Hygiënische Commissie weer werd ingesteld.

Voorts getuigt onze ledenlijst van ruim veertig vertegenwoordigingen van de Mij. in zeer diverse organisaties, op het gebied der volksgezondheid werkzaam. Uit dit alles blijkt wel, dat de Nederlandse artsen hun medewerking aan de bevordering der volksgezondheid als plicht zien en ik mag hierna concluderen, dat hun dit het recht geeft, dat bij beslissingen over deze vraagstukken hun mening wordt gevraagd en dat daarmee rekening gehouden wordt, waarbij onzerzijds natuurlijk gewaakt moet worden tegen eenzijdigheid, en een breed standpunt mag worden verwacht. De positieve inspanning van de artsengemeenschap wordt hier sterk gestimuleerd door een hogere standaard, die de Mij. stelt.

Wanneer ik nu nog iets ga zeggen over de betekenis van de Mij. voor ons gehele volk, dan wil ik beginnen met er op te wijzen, dat veel van hetgeen ik hier gezegd heb over het belang van de Mij. voor de artsen, ook een veel bredere betekenis heeft. Dit begint al bij de behandeling van de maatschappelijke belangen door de Landelijke Verenigingen. Wanneer de arts geen redelijke vergoeding voor zijn inspanning mag verwachten, valt te duchten, dat het peil der beroepsuitoefening daalt. Daarnaast mag ik tevens bij U in herinnering roepen, wat gegrift staat in onze herinneringspenning van het Medisch Contact: „Alleen een vrij man kan een goed medicus zijn”. De houding der Nederlandse artsen tijdens de vreemde overheersing, steunend op hun grote, onderlinge solidariteit, is, het mag hier met gepaste trots nog eens woorden gezegd, een voortdurende stimulus geweest voor het moreel van ons volk in die bange dagen.

Ook de directe behartiging van de volksgezondheid door de Kon. Ned. Mij. t.b.d. Geneeskunst is voor ons hele volk van belang; het plukt er, direct en indirect, de vruchten van. Maar boven dit alles uit gaat toch de waarde voor ons volk van een artsenstand, die roeping voelt, die idealen heeft, die zijn plichten kent en zijn taak ziet.

Want ondanks sommige uitzonderingen, ondanks het feit, dat ook op dit punt wel eens ernstige klachten worden geuit, nog altijd zijn er heel veel Nederlanders, die van hun dokter, behalve een goede behandeling, ook medeleven en begrip en raad verwachten. En nog altijd zijn er zeer vele artsen, die zich in de uitoefening van hun taak de huisvriend, de raadsman, ook dikwijls op niet-medisch gebied, van hun patiënten weten en die juist aan die wetenschap hun grootste werkvreugde ontleenen.

Niettegenstaande alles wat hierover, zowel hier als in het buitenland, in de laatste jaren gezegd

en geschreven is en ondanks de vele factoren, die dit inderdaad bemoeilijken, toch is er in ons land voor zeer grote groepen van ons volk nog de vertrouwde huisarts, van wie men weet wat men aan hem heeft en waar men in moeilijke perioden van het leven op steunen kan. Dit te bevorderen, naast de taak in engere zin, die de Mij. sinds een eeuw probeert te vervullen, zal het doel blijven voor ons allen.

Het bezit van goede huisartsen in de ouderwetse betekenis van het woord, zij het dan belichaamd in nieuwerwetse artsen, van goede specialisten, wetenschappelijk hoogstaand en in staat om in de behoeften van ons volk te voorzien en tenslotte van deskundige en hoogstaande medische ambtenaren, is een zegen voor ons volk; en dit te bereiken en te handhaven is mede het doel van onze Mij.: dit is het, „wat ons ver-eent”.

Wanneer wij betekenis toekennen aan de waarden, die ik U heb geschetst, dan is het duidelijk, dat voor het nastreven van de gestelde doelen eenheid onder de artsen nodig is.

Hoe is het daarmee gesteld? Laten wij hiertoe eerst teruggrijpen op wat de historie leert. In zijn feestrede bij de herdenking van het 75-jarig bestaan heeft Prof. Burger gezegd, dat bij de oprichting van de Mij. een derde deel der Nederlandse geneeskundigen lid was, in 1924 drie vierde; blijkens het laatste gepubliceerde jaarverslag, n.l. dat over 1951, was het vier vijfde. Ik acht dit laatste een bevredigend aantal, al kan nog naar verbetering worden gestreefd. Als steeds weerkerend verschijnsel ziet men bij leden een tendenz, om de Mij. de rug toe te draaien en ik meen, dat dit een verschijnsel is, de artsen inhaerent. In de verhouding arts-patiënt heeft de arts ongetwijfeld een machtspositie; hij heeft een autonome plaats, en hieraan gewent hij zich in die mate, dat het hem moeilijk valt zich aan te passen, b.v. door te bukken voor een meerderheidsbesluit, waaraan hij zich als lid van zijn beroepsorganisatie heeft te onderwerpen. Tevens heeft bij de behandelend arts, gelukkig, de individualiteitsgedachte de overhand boven zijn collectieve gevoelens. Dit is voor velen bepalend ten aanzien van hun instelling ten opzichte van de organisatie. Vandaar, dat Burger in zijn reeds eerder aangehaalde feestrede, uitgesproken bij het 75-jarig bestaan der Mij., enigszins railerend kon opmerken: „Ook heeft de stemming onder de reisgenoten wel eens te wensen overgelaten. Er zijn er wel eens boos weggelopen, maar later meestal teruggekomen en dan als oude vrienden verwelkomd.” En bij de herdenking van het 100-jarig bestaan van de Afdeling Zwolle moest de voorzitter collega Olland constateren, dat het 100-jarig bestaan van de afdeling feitelijk niet gevierd kon worden, doch alleen de 100-jarige herdenking van de oprichting, omdat de afde-

ling, ook in de vorige eeuw, al twee maal uit de Mij. was getreden, doch later weer was toegetreden, of heropgericht.

Reeds eerder trad een groep specialisten uit de Mij., omdat ze niet instemde met een genomen besluit. Het waren, merkwaardigerwijze, de specialisten uit Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam, die naar aanleiding van de besluiten der buitengewone algemene vergadering van 2 en 3 Mei 1918 bedankten. Weer later waren het de Friese specialisten. Zij keerden terug, evenals de Zwollenaren in de vorige eeuw. Ook thans, U weet het, is er bedankt door een vrij grote groep specialisten, omdat zij overwegende bezwaren hebben tegen een financiële regeling inzake de Ziekenfondshonorering. Erkend moet worden, dat aan hun bezwaren een principiële grondslag niet kan worden ontzegd, maar gezien het belang, dat onze Mij. voor onze artsen en voor ons volk heeft en die ik zojuist kort heb geschetst, is de vraag gewettigd of, vóór dit diep ingrijpende besluit werd genomen, alle mogelijkheden om bin-

nen het organisatorisch verband van de Mij. tot een oplossing te komen, waren beproefd. Deze vraag moet zonder enig voorbehoud ontkennend worden beantwoord; overleg met de uittreddenden is zelfs thans nog gaande.

Wanneer U het wetenschappelijk programma inziet van een congres als dit, wanneer U kennis neemt van de inspanningen van de Mij. om te komen tot een afgerond programma voor de voortgezette ontwikkeling van de arts, wanneer U voorts in aanmerking neemt de waarden, die ik U heb geschetst, dan hoop ik, dat hiermede nog eens duidelijk in het licht is gesteld wat ons vereent en dat dit ver uitgaat boven de betekenis van een belangenvereniging. Dan wil ik in herinnering roepen de woorden, honderd jaar geleden door de dichter-arts Jan Pieter Heye, destijds secretaris der Mij., in de Alg. Verg. gesproken, maar die ook vandaag nog gelden: „Houdt U aan de Maatschappij vast, houdt aan elkander vast in eendragtige, zelfverloochenende, humane bevordering der Geneeskunst.”



Het Maatschappij-jaar 1951.

Rede van de Oud-Voorzitter, Dr. L. A. Hulst.

Dames en Heren Collegae en verdere belangstellenden,

Ter gelegenheid van het voor ons zo onvergetelijke congres in Maastricht mocht ik U toespreken, waarbij als titel werd gekozen „In het gedrang”. Zo intens hebben we in die tijd gevoeld, hoe ondanks alle tegenstelling, hoe ondanks alle gedrang ook in de feestzaal — soms wel eens door het gedrang — de geest van samenzijn werd gevoeld. Vaak heb ik me gedurende mijn presidium aan deze vergelijking moeten vasthouden, dit beeld voor ogen gehouden en er inspiratie uit geput. Want heus, van tijd tot tijd was er gedrang. Thans is het mij niet gegeven een titel te kiezen voor mijn toespraak tot U.

Eenvoudig, zoals ieder jaar, staat vermeld een *Overzicht van het afgelopen jaar* en dit zal ik U trachten te geven. Even vraagt men zich af, waarom zo'n oud-voorzitter, na het officiële jaarverslag, dat van de vaardige en karakteristieke hand van de secretaris-penningmeester reeds is verschenen, nog eens aan het woord gelaten wordt. Heeft men hem een genoegen willen doen nog eens op te mogen treden als een oud circuspaard, of heeft men gedacht: Laten we degenen, die een jaar lang zich in eerste instantie verantwoordelijk heeft gevoeld voor het beleid van het hoofdbestuur, nog eens laten zeggen, wat

hem dienstig schijnt, ik weet het niet. In ieder geval draagt het overzicht een min of meer persoonlijk cachet, waarbij zwart zwart is en wit wit; het grijs, het rose en het isabella-geel bewarend voor de gelegenheden, waarbij men spreekbuis is.

Thans, lange tijd nadat de laatste hamerslag is gevallen, aan het einde van de lange reeks van vergaderingen in 1951, is gelegenheid gevonden een balans op te maken, ook over de niet-materiële zaken onzer Maatschappij, en kom ik tot de slotsom, dat er positieve waarden in dit jaar hebben gelegen. Ik stel er prijs op hier eens uitdrukkelijk te vermelden, hoe intens er door het Hoofdbestuur, door de adviserende hoofdbestuursleden, de besturen der belangenverenigingen, het administratief personeel is gewerkt. Ook hebben we van de leden, van de afgevaardigden, van de besturen der afdelingen en districten talrijke blijken gekregen van een levendige belangstelling, welke uit de aard der zaak op zeer verschillende wijze werd geuit. Dit nu mijne toehoorders, heeft mij steeds met dankbaarheid vervuld. Zolang men in woord en geschrift nog zo levendig — een enkele maal wel eens heftig — kan zijn, is de geest niet dood. En daarom gaat het. Laat dit alle bestuurderden gedenken, die soms in eindeloos schijnende vergaderingen gebeukt worden met een hardnekkigheid, die zij niet begrijpen. Weet bovendien, dat er een oud Frans spreekwoord is, dat zegt... „que l'on ne